

ELIZABETH GASKELL

Észak és Dél

ELSŐ FEJEZET

„Föl, esküvőre!”

„Megkérte, elvette, elvitte...”

– Edith! – szólongatta halkan Margaret az unokatestvérét.
– Edith!

Úgy volt, ahogy sejtette: Edith elaludt. Összegömbölyödve feküdt a pamlagon a Harley Street-i ház belső kis szalonjában, és elbájolóan festett kék szalagokkal díszített fehér muszlinruhájában. Ha Titánia viselt valaha kék szalagokkal díszített fehér muszlint, és ha megesett vele, hogy egy szalon skarlátvörös damaszttal bevont pamlagán nyomta el az álom, akkor alighanem pontosan így festhetett, mint most Edith. Margaret csak mostanában ébredt rá, milyen csinos az unokatestvére. Gyerekkoruk óta együtt nevelkedtek, és megszokta, hogy rajta kívül mindenki egyfolytában Edith külsejét dicsérte. Margaret azonban, aki állandóan együtt volt vele, mindeddig nem figyelt föl Edith szépségére. Most viszont, hogy tudta, néhány napon belül el kell szakadniuk egymástól, szinte újra fölfedezte unokatestvére minden kedves és vonzó tulajdonságát. Már órák óta másról sem beszéltek, csak esküvői ruhákról és az esküvői szertartásról, no meg Lennox kapitányról, és arról, miket mondott Edithnek jövendő, korfui életükről – a kapitány ezrede ugyanis Korfun állomásozott –, valamint arról, milyen nehéz lesz jó zongorahangolót találni azon az isten háta mögötti helyen (úgy tűnt, Edith meg van győződve róla, hogy ez lesz a legnagyobb nehézség, amellyel házaselete folyamán szembe kell néznie), és hogy milyen ruhákat vigyen magával Skóciába, mert ide készültek közvetlenül az esküvőt követően; egy idő után azonban Edith suttogó hangja egyre álmosabban csengett, és Margaret néhány percnyi csönd után rájött, hogy úgy van, ahogy sejtette: bár a külső szalonból áthallatszott a vendégek fecsegése, Edith muszlinból, szalagokból és selymes fürtökből álló gombolyaggá gömbölyödött össze, és átadta magát a békés, étkezés utáni álomnak.

Margaret éppen a saját terveiről szeretett volna beszélni az unokatestvérének – arról, hogyan képzei el a jövőjét abban a vidéki lelkészlakban, ahol a szülei éltek, és ahol csodálatos vakációkat töltött, bár az utóbbi tíz évben nagynénjének, Mrs. Shawnak a házát tekintette otthonának. Ám hallgatóság hiányában kénytelen volt továbbra is némán töprengeni az életében bekövetkező változáson. Boldogító érzés volt elmerülni ezekben a

gondolatokban, bár ezt a boldogságot némileg beárnyékolta a tudat, hogy kénytelen bizonytalan időre megválni jólelkű nagynénjétől és szeretett unokatestvérétől. Miközben azt színezgette magában, micsoda öröm lesz a ház leányának fontos tisztét betölteni a helstone-i lelkészlakban, megütötte a fülét a szomszéd szobában folyó beszélgetés néhány foszlánya. A nagynénje öt-hat másik hölgyvel csevegett, akik nála vacsoráztak – a férjek még mindig az ebédlőben voltak. Mindnyájan a család régi ismerősei voltak, szomszédok, akiket Mrs. Shaw a barátnőinek nevezett, mert történetesen gyakrabban vacsoráztak nála, mint más ismerősei, és mert ha ő vagy Edith akart valamit tőlük, vagy azok tőlük, minden teketória nélkül átszaladtak egymáshoz akár délelőtt is. Ezeket a hölgyeket és hitvestársaikat mint a ház barátait most Mrs. Shaw meghívta búcsúvacsorára Edith közlegő házasságának tiszteletére. Edithnek ugyan csöppet sem volt ínyére a dolog, mert aznap este kellett Lennox kapitánynak visszaérkeznie az utolsó vonattal, de jóllehet elkényeztetett gyermek volt, túlságosan nemtörődöm és lusta is ahhoz, hogy a sarkára álljon, és rövidesen beadta a derekát; már csak azért is, mert kiderült, hogy az anyja dobozszám rendelt azokból a különleges melegházi gyümölcsökből és egyéb finomságokból, amelyekről úgy tartják, hathatós ellenszerei a mértéktelen bánat elhatalmasodásának az efféle búcsúvacsorákon. Beírta hát annyival, hogy hátradólt a székén, csak nagy néha, ímmel-ámmal evett egy-egy falatot, és komoly, elmerengő arcot vágott, miközben a körülötte ülők vidáman nevetgéltek Mr. Grey tréfáin – ez az úriember mindig az asztal alsó végén ült Mrs. Shaw vacsoráin, és mindig ő volt az, aki felkérte Edithet, hogy énekeljen nekik valamit a szalonban. Mr. Grey ezen a mai búcsúvacsorán különösen szellemes volt, így az urak tovább maradtak odalenn, mint rendesen. Szerencsére – legalábbis azok után a beszélgetésfoszlányok után ítélve, amelyek áthallatszottak hozzá a másik szobából – Margaret úgy vélte, jobb, hogy nem voltak fültanúi a hölgyek csevegésének.

– Én magam annyit szenvedtem... nem mintha nem éltünk volna nagyon szépen szegény drága tábornokkal, de a túlságosan nagy korkülönbség mégiscsak komoly hátrány: és én eldöntöttem, hogy Edithnek ezt a szenvedést soha nem kell megismernie! Természetesen minden anyai elfogultság nélkül állíthatom, mindig is tudtam, hogy a drága gyermek korán fog férjhez menni: ami azt illeti, nemegyszer mondtam, biztos vagyok benne, hogy még tizenkilenc sem lesz, mikor bekötik a fejét. És ami Lennox kapitányt illeti, vele kapcsolatban mindjárt valami sugallatszerű

érzésem támadt... – Itt Mrs. Shaw hangja suttogássá halkult, de Margaretnek nem esett nehezeére kitalálnia a folytatást. Edith esetében az igaz szerelem útja egy csöppet sem bizonyult röggösnek. Mrs. Shaw hallgatott az előérzetére, ahogyan ő nevezte, és minden tőle telhetőt megtett a házasság előmozdítása érdekében, bár sok ismerősük úgy vélte, Edith mint fiatal és csinos örökös nő jobb partit is csinálhatott volna. De Mrs. Shaw kijelentette, szó sem lehet róla, hogy egyetlen leánya ne szerelemből menjen férjhez – és itt mindig jelentőségteljesen felsóhajtott, hogy tudtára adja a hallgatónak, ő maga annak idején korántsem volt ilyen szerencsés. Mrs. Shaw voltaképpen sokkal jobban élvezte a jegyesség romantikus időszakát, mint a lánya. Nem mint ha Edith nem lett volna annak rendje és módja szerint fülig szerelmes a kapitányba; ennek ellenére, sokkal szívesebben lett volna egy kényelmes ház asszonya Belgraviában, mint hogy abban a kalandos és festői korfui környezetben éljen, amelyről Lennox kapitány mesélt neki. Margaretnek csak úgy csillogott a szeme, amikor a kapitány a korfui életről mesélt, Edith azonban látványosan összeborzongott ilyenkor: egyrészt mert öröme telt benne, hogy odaadó szerelmese becézgetéssel és hízélgéssel próbálja meg eloszlatni húzódozását, másrészt viszont csakugyan taszította mindenféle, gyakori költözködéssel vagy változással járó életforma. De ha hirtelenjében előállt volna egy kérő, akinek kényelmes háza, szép birtoka és tetejében grófi vagy bárói címe is van, Edith szívvel-lélekkel ragaszkodott volna Lennox kapitányhoz mindaddig, amíg tart a kísértés; amikor már elmúlt, egy darabig időnként talán rátört volna a rosszul leplezett enyhe bánat, amiért Lennox kapitány nem egyesíthet személyében minden létező kívánatos tulajdonságot. Ilyen szempontból nagyon is anyja lánya volt. Mrs. Shaw annak idején hozzáment a tábornokhoz, holott nem érzett tiszteletnél többet leendő férje személye és társadalmi helyzete iránt, ettől kezdve azonban folyamatosan, bár csöndesen panaszkodott nehéz sorsára, hogy olyan emberrel kénytelen élni, akit nem tud szeretni.

– Ami a stafírungot illeti, nem garasoskodtam – hallotta Margaret. – Edith megkapja az összes gyönyörű indiai sálamat és vállkendőmet! Még a tábornok hozta őket nekem annak idején, de én többet már úgyse viselném őket...

– Szerencsés lány – felelte egy ismerős hang, egy bizonyos Mrs. Gibsoné. Ezt a hölgyet a beszélgetés témája kétszeresen is érdekelte, mert az ő lánya is csak néhány héttel korábban ment férjhez. – Helen is borzasztóan vágyódott egy indiai vállkendőre, de amikor megtudtam, milyen hihetetlen összegeket kérnek értük,

kénytelen voltam nemet mondani szegény gyermeknek. Borzasztóan fog irigykedni, ha megtudja, hogy Edith kap egy csomó indiai sálát. Honnét hozta őket az urad? Delhiből? A delhi vállkendőeknek olyan szép kis keskeny szegélyük van, ugye?

Margaret most újra a nagynénje hangját hallotta, de az ezúttal úgy hangzott, mintha Mrs. Shaw felegyenesedett volna félig fekvő testhelyzetéből, és a gyöngébben megvilágított belső szalon felé fordult volna.

– Edith! Edith! – kiáltotta, aztán visszahanyatlott, mintha belefáradt volna az erőfeszítésbe. Margaret kilépett az külső szalonba.

– Edith elaludt, Shaw néni! Esetleg én segíthetek valamiben?

– Szegény gyermek! – sóhajtottak föl a hölgyek egy emberként, amikor ezt a gyászos hírt meghallották. Még a Mrs. Shaw karjában tartott parányi ölebre sem maradt hatás nélkül az együttérzésnek ez a kitörése, és izgatottan ugatni kezdett.

– Csönd legyen, Pici! Rossz kislány! Még fölébreszted a gazdasszonykádat! Csak azt akartam kérni Edithtól, szóljon Newtonnak, hogy hozza le a vállkendőket; szólnál te neki, Margaret drágám?

Margaret fölment a régi gyerekszobába, a ház legfelső szintjére, ahol Newton éppen az esküvői ruhákra való csipkék javításával bajmóldott. Newton (halkan szitkozódva) nekilátott, hogy előkeresse a vállkendőket, amelyeket aznap már négyszer vagy ötször levittek megmutatni, Margaret pedig ezalatt körülnézett a gyerekszobában: ez volt az első helyiség ebben a házban, amelyet megismert kilenc évvel ezelőtt, amikor idehozták kis erdei vadócként, hogy megossa az otthonát Edith unokatestvérével, és társa legyen játékban és tanulásban. Eszébe jutott, milyen sötétnek és komornak találta annak idején a gyerekszobát, ahol a szigorú és szertartásos dada uralkodott, aki roppant nagy súlyt helyezett a kézmosásra, és nagyon rossz néven vette, ha elszakította a ruháját. Emlékezett, milyen volt az első teázás odafenn – az apja és a nagynénje nélkül, akik odalenn vacsoráztak, az alsó szinten, a föld alatt, ahová egy végtelen hosszú lépcsősor vezetett: mert hacsak nem a gyerekszoba van fönn az égben (gondolta a kislány), akkor az alsó szintnek kell valahol a föld gyomrában lennie. Odahaza – mielőtt megérkezett a Harley Streetre – az édesanyja öltözőszobája volt a gyerekszoba; és mivel a vidéki lelkészlakban mindenki korán kelt és korán tért nyugovóra, Margaret mindig együtt evett a szüleivel. Ó! Milyen jól emlékezett még rá ez a mostani, magas, méltóságteljes tartású tizennyolc éves lány, milyen szenvedélyesen keserű könnyeket ontott annak idején a kilencéves kicsi lány az első éjszakán, arcát a takaróba

temetve; és arra is, hogy a dada rászólt, hagyja abba a sírást, mert még felébreszti Edith kisasszonyt; és arra, hogyan sírt tovább ugyanolyan keserűen, de csöndesebben, egészen addig, amíg előkelő, csinos nagynénje, akit aznap látott először életében, hal-kan föl nem jött a lépcsőn Mr. Hale társaságában, hogy megmutassa neki alvó kislányát. Ekkor a kis Margaret magába fojtotta a zokogását, és megpróbált olyan csendesesen feküdni, mintha aludna, mert nem akarta az apját elszomorítani a saját bánatával, amelyet amúgy sem mert kimutatni a nagynénje előtt. Ezt a nagy szomorúságot különben ő maga sem érezte helyénvalónak, ha arra gondolt, mennyi ideje reménykedtek, tervezgettek és törték a fejüket odahaza, míg sikerült olyan ruhatárat összeállítani a számára, amelyről úgy vélték, a mostani, előkelőbb környezetében is megfelelő lesz, és hogy milyen nehezen sikerült az apjának erre a néhány napra elhagynia a parókiáját, hogy felkísérhesse őt Londonba.

Immár szerette ezt a régi gyerekszobát, bár most, hogy rövidesen mindketten elhagyják, eltűnt belőle az otthonosság melege, és már csak afféle raktárhelyiség volt; ahogy körülnézett, azt a fajta ragaszkodást érezte, amelyet a macskák szoktak lakhelyük iránt, és sajnálta, hogy három napon belül örökre el kell hagynia.

– Ah, Newton! – mondta. – Azt hiszem, mindnyájan sajnálni fogjuk, hogy el kell hagynunk ezt a kedves öreg szobát!

– Én aztán nem, kisasszony, egy csöppet sem! A szemem már nem a régi, és olyan rossz itt a világitás, hogy csak akkor látok rendesen, amikor a csipkéket javítgatom, ha odaülök közvetlenül az ablak mellé, ott meg valami rettenetes a huzat – még a végén halálra hűtöm itt magam!

– Hát mindenesetre Nápolyban majd lesz világosság is, meleg is, amennyit csak akar. Legjobb lesz, ha akkorra hagyja a stoppolás javát, ha lehet. Köszönöm, Newton, majd én leviszem a vállkendőket; magának dolga van.

Így hát Margaret elindult lefelé a lépcsőn, vállkendőkkal meg-
rakodva, és közben beszippantotta fűszeres keleti illatukat. Mivel Edith még mindig aludt, a nagynénje őt kérte meg, legyen amolyan próbababaféle, akire ráterítheti a vállkendőket, hogy jobban meg lehessen csodálni őket. Ez ugyan senkinek nem jutott eszébe, de Margaret magas, finoman formált alakján – fekete selyemruha volt rajta, mert apja egy távoli rokonát gyászolta – sokkal jobban mutattak a pompás vállkendők hosszú, gyönyörű redői, mint a picike Edithen, akit valósággal agyonnyomtak volna. Margaret a csillár alatt állt, csöndesen és mozdulatlanul, miközben a nagynénje a kelméket rendezgette. Néha, amikor körbe kellett fordulnia,

megpillantotta magát a kandalló fölött lógó tükörben, és elmosolyodott a szokatlan látványon – azon, hogy hercegnői díszben látja az ismerős alakot. Gyöngéden megérintette a vállkendőt, amely egész alakját beborította, gyönyörködött lágy tapintásában és ragyogó színeiben, és kedvére valónak találta, hogy ilyen pompázatos ruhadarabot visel – úgy élvezte a dolgot, ahogy egy gyerek élvezné, csöndes, elégedett mosollyal. Ebben a pillanatban váratlanul kinyílt az ajtó, és Mr. Henry Lennox érkezését jelentették. A hölgyek közül néhányan összerezzentek, mintha félig-meddig szégyellnék, hogy rajtakapták őket a ruhák iránti nőies érdeklődésen. Mrs. Shaw a kezét nyújtotta az újonnan érkezettnek. Margaret továbbra is mozdulatlanul állt, mert arra gondolt, hátha a nagynénjének még szüksége van rá mint vállkendőtartó állványra, de úgy mosolygott Mr. Lennoxra, hogy az láthatta rajta: jót derül tulajdon helyzetén, és biztosra veszi, hogy a másik is érzi, milyen mulatságos, hogy ebben a helyzetben lepte meg őket.

A nagynénje olyan elmerülten faggatta Mr. Henry Lennoxot – aki nem tudott idejében odaérni a vacsorára – bátyjáról, a vőlegényről, húgáról, a koszorúslányról (ez a bizonyos hűg a kapitánnyal együtt érkezik majd Skóciából az esküvőre), valamint a Lennox familia egyéb tagjairól, hogy Margaret látta: mint vállkendő-állványra már nincsen rá szükség, és a továbbiakban a többi vendég szórakoztatásának szentelte magát, mert azokról a nagynénje pillanatnyilag megfeledkezett. Alig néhány perccel leendő sógora megérkezése után Edith is előjött a belső szalonból: hunyorgott és pislogott az erősebb fényben, helyükre rázta kissé összekócolódott fűrtjeit, és egyáltalában, egészen úgy festett, mint Csipke-rózsika, akit éppen most ébresztett föl álmából a királyfi. Még szendergés közben is ösztönösen megérezte, hogy egy Lennox van a közelben, akinek a kedvéért érdemes fölébrednie; és most ő is kérdésekkel árasztotta el Mr. Lennoxot a drága Janettel, leendő, még sosem látott sógornőjével kapcsolatban, aki iránt annyi szeretetteljes érdeklődést mutatott, hogy ha Margaret nem olyan büszke, akár még féltékeny is lehetett volna erre a hirtelen támadt riválisra. Amikor végül a nagynénje is újra csatlakozott a szalonban folyó általános társalgáshoz, és Margaret kissé hátrébb húzódott, észrevette, hogy Henry Lennox pillantása a mellette lévő üres széken állapodott meg, és biztos volt benne, hogy amint Edith megelégette a kérdezősködést, és elereszti, a férfi le fog ülni mellé arra a székre. Korábban a nagynénje mindenféle zavaros magyarázatokat adott Mr. Lennox elfoglaltságairól, amelyekből Margaret számára nem derült ki, eljön-e a férfi aznap este, így az érkezése majdhogynem meglepetés volt a számára,

de most már biztos volt benne, hogy kellemesen telik majd az estéje, mert Mr. Lennox nagyjából ugyanazokat a dolgokat kedvelte, és ugyanazoktól idegenkedett, mint Margaret. A lány arca nyílt, őszinte örömmel ragyogott fel. A férfi rövidesen csakugyan le is ült mellé. Margaret rámosolygott, és a mosolyában nyoma sem volt szégyenlősségnek vagy elfogódottságnak.

– Nos, látom, nyakig vannak a munkában – mármint a női munkákban, úgy értettem. Amit egy világ választ el, mondjuk, az olyan férfimunkától, mint amilyen például az enyém, az ügyvédkedés. Egészen más dolog vállalkozókkal játszózni, mint például szerződéseket írni.

– Ah, tudtam, hogy mulatni fog rajtunk, ha rajtacsíp bennünket, hogy mindenféle női cicomákban gyönyörködünk. De ezek az indiai vállalkozók csakugyan rendkívüliek a maguk nemében!

– Ebben egy percig sem kételkedem. És az áruk is rendkívüli. Úgyhogy minden együtt van.

Lassanként, egyesével az urak is szállingózni kezdtek az ebédlőből, és a szalonban folyó csevegés hangszíne mélyebbre váltott.

– Ez az utolsó estély maguknál, ugye? Több estélyt már nem adnak csütörtökig?

– Nem. Remélem, a mai estély után végre lesz egy kis nyugalom a házban, hetek óta először: legalábbis a kezünknek nem lesz több tennivalója; minden előkészület megtörtént a nagy eseményre, amelynek a továbbiakban már inkább a fejünket és a szívünket kellene csak foglalkoztatnia. Örülök neki, hogy lesz egy kis időm nyugodtan gondolkodni, és szerintem Edith is így van velem.

– Hát erre az utóbbira nem mernék mérget venni, de azt könnyen el tudom képzelni, hogy maga örül ennek a kis nyugalomnak. Az utóbbi időben, valahányszor találkoztunk, magát mindig elsodorta valamilyen forgószerű, méghozzá olyan forgószerű, amelyet mindig más személyek idéztek elő.

– Igen – felelte Margaret kicsit szomorúan, ahogy visszagondolt a több mint egy hónapja tartó, szünni nem akaró felfordulásra, és azokra a jelentéktelen apróságokra, amelyek előidéztek.

– Kíváncsi lennék, vajon szükségszerű-e, hogy egy esküvőt ilyen forgószerű előzzön meg, ahogyan az előbb nevezte; hogy nem lehetne-e, legalábbis bizonyos esetekben, ez az időszak nyugodt és békés.

– Igen, és a stafíringot meg a lakodalmi ebédet Hamupipőke tündér keresztanyja intézné el, és a meghívókat is ő írná meg – nevetett Mr. Lennox.

– De vajon tényleg szükség van ezekre a dolgokra? – kérdezte Margaret, és kérdően nézett föl a férfitra. Leírhatatlan csüggedés

vett erőt rajta, ha belegondolt, mennyit fáradoztak az elmúlt hat hétben Edith vezényletével, hogy az esküvőn minden a lehető leg-tetszetősebb legyen, és őszintén remélte, hogy a férfi mond valamit, ami megkönnyíti, hogy kellemes és békés gondolatai támadjanak az esküvőkkel kapcsolatban.

– Ó, hát persze! – felelte a férfi kissé elkomolyodva. – Vannak szertartások és formaságok, amelyeken nem elsősorban ön-magunk kedvéért kell átlesnünk, hanem azért, hogy befogjuk a világ száját, mivelhogy e nélkül az embernek igen kevés öröme lenne az életben. Miért, maga hogyan képzei az ideális esküvőt?

– Ó, ezen még soha nem gondolkodtam; csak azt tudom, hogy szeretném, ha egy szép nyári reggelen lenne, és ha a fák árnyéká-ban sétálhatnék el a templomig; és én biztosan beérném egy vagy két koszorúslánnyal, és azt szeretném, ha egyáltalán nem lenne lakodalmi ebéd. De az is lehet, hogy csak azért nem kérek ezek-ből a dolgokból, mert most ezek okozták nekem a legtöbb gon-dot és bosszúságot.

– Nem, nem hinném. A méltóságteljes egyszerűség minden-képpen jól illik a maga jelleméhez.

Margaretnek ez a beszéd már csöppet sem volt ínyére. Annál is inkább visszariadt tőle, mert eszébe jutott, hogy Mr. Lennox már korábban is megpróbált beszélgetni vele a tulajdon jellemé-ről és szokásairól (és ebben a beszélgetésben szemlátomást a bókoló udvarló szerepét szánta magának). Margaret ezúttal is gyorsan félbeszakította, mondván:

– Szerintem egészen természetes, hogy ha én esküvőkre gon-dolok, elsősorban a helstone-i templom és az oda vezető út jut az eszembe, nem pedig valamelyik londoni templom egy kikövezett utca közepén, ahová kocsival kell megérkezni.

– Meséljen Helstone-ról! Még sose írta le nekem! Pedig sze-retném, ha magam elé tudnám képzelni, hol fog élni akkor, ami-kor a Harley Street kilencvenhat már csak egy üres, elhanyagolt, piszkos és érdektelen ház lesz. Először is, micsoda ez a Helstone, város vagy falu?

– Ó, mindössze egy tanya; én még falunak sem merném ne-vezni. Mindössze egy templom van ott, körülötte, a közlegelőn meg néhány ház – vagy inkább kunyhó –, amelyeket teljesen benőtt a futórózsa.

– Amelyik egész évben virágzik, de különösen karácsonykor; ezt se felejtse ki, hogy tökéletes legyen a kép! – monda a férfi.

– Nem – felelte Margaret kissé bosszúsan. – Én nem képet fes-tek. Egyszerűn megpróbáltam leírni magának Helstone-t olyan-nak, amilyen valójában. Ezt nem kellett volna mondanía.